

2. HUDEBNÍ PSYCHOLOGIE

VYBRANÁ
TÉMATÁ

SCHOPNOST
HUDEBNOST
HUD. TALENT

SLUCHOVÉ
VNÍMÁNÍ

MGR. ONDŘEJ MUSIL, PH.D.
HV052 HUDEBNÍ PEDAGOGIKA, PSYCHOLOGIE A SOCIOLOGIE

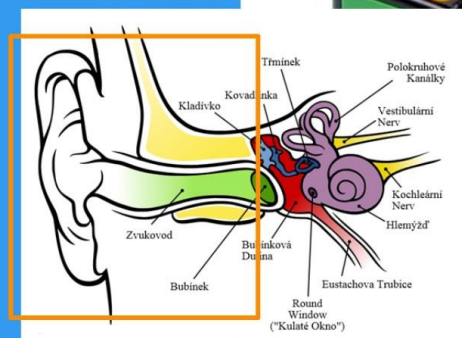
Co je to zvuk?

Jak vzniká?

Jak se šíří?

ZÁKLADY SLUCHOVÉHO VNÍMÁNÍ

- Sluchové ústrojí:
 - vnější (zevní) ucho

Co je to zvuk?

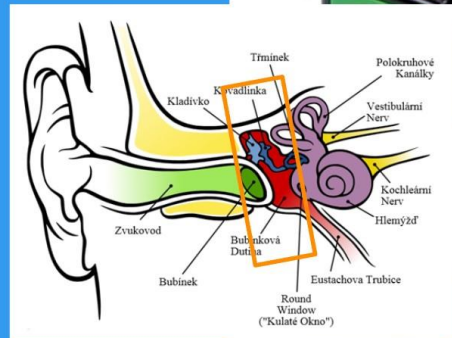
Jak vzniká?

Jak se šíří?

ZÁKLADY SLUCHOVÉHO VNÍMÁNÍ

• Sluchové ústrojí:

- vnější (zevní) ucho
- střední ucho

Co je to zvuk?

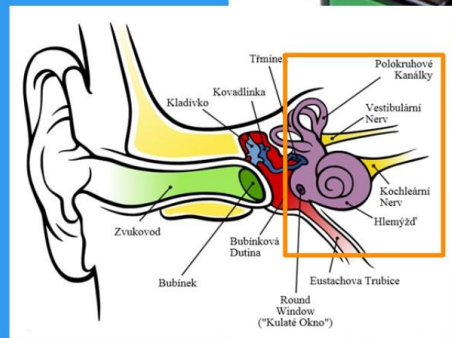
Jak vzniká?

Jak se šíří?

ZÁKLADY SLUCHOVÉHO VNÍMÁNÍ

• Sluchové ústrojí:

- vnější (zevní) ucho
- střední ucho
- vnitřní ucho

Co je to zvuk?

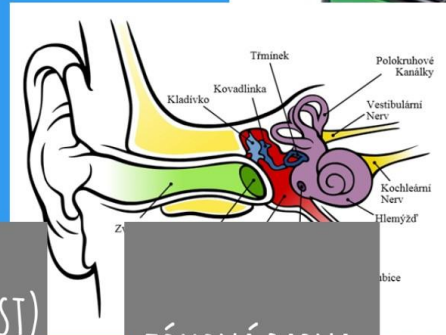
Jak vzniká?

Jak se šíří?

ZÁKLADY SLUCHOVÉHO VNÍMÁNÍ

• Sluchové ústrojí:

- vnější (zevní) ucho
- střední ucho
- vnitřní ucho

TÓNOVÁ VÝŠKA

SÍLA (HLASITOST)
TÓNU

TÓNOVÁ BARVA

TÓNOVÁ VÝŠKA

• Psychologie vnímání výšky:

- tzv. **místní teorie** (von Béhésy): **výkyvy basilární membrány dle tlaku**
- **kmitání o určité frekvenci dráždí konkrétní skupiny smyslových buněk na BM** (dnes nejvíce přijímána x Helmholtzova teorie)

- Fyzikálně = **frekvence** (absolutní)
x subjektivně = **tónová výška**; v hudebním systému jako **hudební výška** (relativní)

• Hudební výška (x tónová výška) je určena:

1. **oktávovým opakováním**
2. **intervalovou strukturou**

vy basilární
onkrétní
dnes nejvíce

"diskriminační perceptuální práh"

= mez, po které jsme schopni rozlišit
2 různé výšky

• závisí na více okolnostech:

- **Frekvenční oblast** (huboké tóny potřebují větší změnu)
- **Délka znění** (u kratších tónů nutná větší změna)
- **Intenzita** (u slabších tónů nutná větší změna)
- **Náhlosti frekvenční změny** (neočekávané změny musejí být větší)

TÓNOVÁ BARVA (TÉMBR, KVALITA)

= atribut tónu, který způsobuje, že 2 tóny totožné výšky i síly vnímáme jako rozdílné

- fyzikálně dáno:
 - charakterem tónového spektra (částkové/vyšší harmonické/parciální tóny)
 - časovými charakteristikami tónu
 - konstrukcí nástroje / fyziologií hlasu
 - další proměnné (hudební): rejstříky, technika hry, kvalita nástroje a hráčská úroveň, ...
- multidimenzionální charakter (popisujeme více atributy)
 - škálování (světlý – tmavý / znělý – dyšný)
- kódování tónové barvy v mozku není zcela objasněno, důležitá je ale zkušenost

SCHOPNOST

- **schopnost** = relativně stálá psychická vlastnost umožňující úspěšně vykonávat činnost, získaná dispozice (naučená) na základě vloh (vrozených dispozic)
- **hudební schopnost** = vyšší psychická vlastnost vybudovaná: hudební výchovou, zkušenostmi a vlivem prostředí

Hudební sluch →

Hudební citění →

Hudebně-intelektové schopnosti →

Hudebně-tvořivé schopnosti →

HUDEBNÍ SLUCH

- **schopnost:**
 - vnímat hudbu
 - zpracovávat akustické podněty
 - orientovat se v tónovém prostoru
- **pro tzv. nezpěváky / lidi bez hud. sluchu:**
 - probouzení sluchového vnímání
 - rozlišování vlastností tónu
 - podpora zrakem i pohybem

ABSOLUTNÍ
SLUCH

EASY
LISTENING

VYSVĚTLUJÍCÍ
TEORIE

ABSOLUTNÍ SLUCH

- schopnost vytvořit či určit výšku tónu bez referenčního tónu (x relativní sluch)
- mezi hudebníky 3 až 9 % osob, v obecné populaci jen 1 % osob
- **formy absolutního sluchu:**
 - a) **aktivní absolutní sluch** = vytvoření tónové výšky
 - b) **pasivní absolutní sluch** = rozpoznání tónové výšky
 - c) **tónový absolutní sluch** = rozpoznání výšky jakéhokoli tónu vč. sinusového
 - d) **nástrojový absolutní sluch** = rozpoznání výšky jen u určitého nástroje
- **člověk může disponovat i více formami najednou**

TEORIE ABSOLUTNÍHO SLUCHU

- neurofyziologická podstata absolutního sluchu není dodnes plně objasněna

1. Absolutní sluch je vrozený

- vrozená a dědičná vlastnost (rodinné vazby)
- sluch funguje jako analyzátor frekvencí

2. Teorie učení

- vliv behaviorismu
- výsledkem víceméně náhodných okolností

3. Teorie vtištění (imprinting)

- v raném věku se vtiskne aktivní hudební činnosti
- objevuje se často u dětí, které hrály na nástroj již před 6. rokem života

Nepravý hudební sluch:

- vytvoření umělého referenčního tónu zapamatováním - AS pro 1 tón
- houslisté/hobojisté/... si mohou pamatovat komorní "a", zpěvák dle napětí hlasivek
- někdo dokáže určit výšku tónu důvěrně známého nástroje

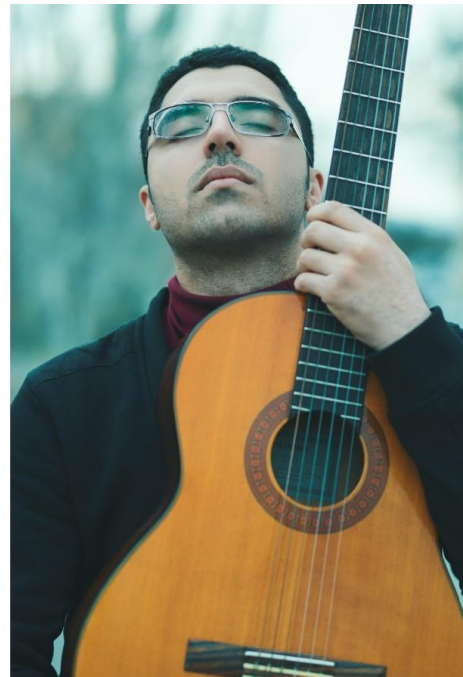
Zajímavosti:

- u některých absolutních sluchačů se ve vyšším věku „posouvá“ absolutní sluch o něco výše
- snahou vycvičit absolutní sluch může dojít k pozitivním výsledkům, ale po ukončení výcviku výsledky mizí
- souvislost s cizími jazyky (?)

HUDEBNÍ CÍTĚNÍ

= smysl pro hudební výrazové prostředky, zejména:

- rytmické
- tonální
- harmonické citění

HUDEBNĚ-INTELEKTOVÉ SCHOPNOSTI

- hudební **paměť**
- hudební **představivost**
- hudební **inteligence**
- hudební **myšlení**

TVOŘIVOST

- **Hudební tvorba** = vrcholná tvůrčí činnost, jejímž výsledkem je originální dílo
- **Hudební tvořivost** = trvalá vlastnost osobnosti (v elementární podobě patrná již v dětství)
- **Vlastnosti hudební tvořivosti:** novost, originalita, neopakovatelnost hudebních projevů, ...
- **Uplatnění:** interpretace, improvizace, kompozice, aranžmá, didaktické hry, ...

→ **Rozvoj hudební tvořivosti dětí/žáků !!!**

RYSY TVOŘIVOSTI

- **Senzitivita (citlivost)** – v oblasti hudebních prožitků, pocitů, nálad
- **Fluence (plynulost)** – schopnost vytvářet v rychlém časovém sledu mnohotvárné hudební útvary
- **Flexibilita (pružnost)** – schopnost měnit způsoby hudebního myšlení, přizpůsobovat ho novým situacím, překonávat setrvačnost návyků
- **Originalita (původnost)** – schopnost vytvářet nové a nekonvenční hudební obraty

-
- **Elaborace (zpracování)** – rozvinutí hudebního nápadu a jeho propracování až do konečné detailní podoby
 - **Integrace** – schopnost odstranit útržkovitost a vytvořit hudební útvar, který je strukturovaný
 - **Restrukturace** – revize konečné podoby hudebního díla

SCHOPNOST

- **schopnost** = relativně stálá psychická vlastnost umožňující úspěšně vykonávat činnost, získaná dispozice (naučená) na základě vloh (vrozených dispozic)
- **hudební schopnost** = vyšší psychická vlastnost vybudovaná: hudební výchovou, zkušenostmi a vlivem prostředí
- **nadání vs. talent vs. genialita**
 - **nadání** = nadprůměrně rozvinuté (zejména) intelektové schopnosti
 - **talent** = vysoká úroveň specifické schopnosti, např. umělecké, sportovní, matematické apod.
 - **genialita** = nejvyšší stupeň rozvinutí schopností (vytvoření mimořádných výkonů)

HUDEBNÍ TALENT

- kvalitativně vyšší projev hudebních schopností. Typické jsou nadprůměrné až profesionální výkony.
- různé oblasti:
 - Interpretační
 - Skladatelská (kompoziční)
 - Dirigentská
 - Teoretická
- vliv dědičnosti, prostředí, vytrvalosti a píce, zkušeností apod.
- **Standardizované testy:** Carl Seashore, Arnold Bentley, Herbert Wing, ...

HUDEBNOST

(VLADIMÍR HELFERT)

= souhrn předpokladů zajišťující interakci s hudbou

ZÁKLADNÍ
ZNAKY

ZÁKLADNÍ ZNAKY

- **hudební sluch**
(absolutní/relativní)
- **rytmické citění**
- **hudební paměť**

Helfert:
Latentní
neuvědomělá
hudebnost
je dána všem
lidem.

HUDEBNOST

(VLADIMÍR HELFERT)

= souhrn předpokladů zajišťující interakci s hudbou

• druhy hudebnosti:

- evidentní = aktivní
- latentní = receptivní
(uvědomělá x neuvědomělá)

ZÁKLADNÍ
ZNAKY

NÁZORY NA HUDEBNOST

Otázka hudebnosti historicky často spjata s transcendentálním podmíněním (hudba a schopnost ji tvořit/provozovat = dar od boha).

*Někteří autoři považovali **hudebnost** za **melodickou vynalézavost** (děti). Dnes důležitá ve smyslu hudební tvořivosti, ovšem někdy jen jako mechanické napodobování, nikoli hudební představivost.*

*Géza Révész ztotožňoval hudebnost se **schopností reprodukovat melodii**, došel k závěru, že **hudebnost je něco exkluzivního**.*

*Řada teorií se opírá o dílčí hudební schopnosti, ale nenahlíží na hudebnost jako na celek. Často **podceňují** otázku **receptivní hudebnosti**, kterou Helfert považuje v HV za nejdůležitější.*

V současnosti panuje pluralita názorů na hudebnost v závislosti na vzdělávacím systému, kulturně-spoločenském nastavení dané země apod. U nás jsou stále aktuální Helfertovy teorie.

SCHÉMATA / PROTOTYPY / ARCHETYPY

• příklady:

1. hudební ladění (temperatura)

- různé standardy dle epochy, země, ... (**440 Hz vs 415 Hz vs ?**)
- kulturně-historicky podmíněné ladění (pythagorejské, středotónové, rovnoměrně temperované, ladění exotických kultur, ...)
- vývojově podmíněné archetypy ("na co jsme zvyklí")

2. hudební charakteristiky a výrazové/náladotvorné prostředky

- konsonance x disonance / vnímání dur-moll / tónový systém
- nálada (vesele, smutně, melancholicky, ...) - srov. staré modální systémy
- atraktivita hudebních prostředků - dramaticčnost, energie, ... ?